

Anapus administracinių kriterijų: kokybės atpažinimo aspektai humanitariniuose moksluose

Kęstas Kirtiklis

Vilniaus universiteto Filosofijos institutas
Vilnius University, Faculty of Philosophy
kestutis.kirtiklis@fsf.vu.lt
<https://orcid.org/0000-0001-5179-0186>

Aldis Gedutis

Klaipėdos universiteto Socialinių pokyčių studijų centras
Klaipėda University, Center for Social Change Studies
aldis.gedutis@ku.lt
<https://orcid.org/0000-0001-7107-3029>

Santrauka. Šio straipsnio tikslas – išskirti vidinius humanitarų bendruomenės formuojamus mokslinių tyrimų kokybės kriterijus. Straipsnyje tvirtinama, jog šiais kriterijais implicitiškai remiamasi mokslininkams priešinant administracijos vykdomam mokslinių tyrimų vertinimui. Šių kriterijų analizė parodė, kad juos galima skirstyti į tris grupes – tyrimo naujumą (originalumą, inovatyvumą); tyrėjo meistrystę (gebėjimą atlikti pavyzdinius tyrimus ir juos aprašyti); tyrimo poveikį (tiek naujiems tyrimams, tiek socialinei-politinei aplinkai). Straipsnio autoriai teigia, kad būtent iš šių perspektyvų turėtų būti kildinami relevantiški administraciniai humanitarinių mokslų vertinimo kriterijai.

Pagrindiniai žodžiai: humanitariniai mokslai, mokslinių tyrimų kokybė, naujumas, meistrystė, poveikis.

Beyond Administrative Criteria: The Patterns of the Recognition of Quality in the Humanities

Abstract. The present article seeks to discern the criteria or the quality of research, formulated and accepted within the scholarly community of the humanities. We argue that the scholars implicitly use these criteria opposing administrative evaluation. The analysis of these criteria revealed that they might be summarized in three broad categories – the novelty (originality, innovativeness) of the research; the excellence of the researcher (ability to conduct and describe the research); and the impact (academic as well as social-political). We argue that relevant criteria for the administrative evaluation of research in the humanities should draw on these perspectives.

Keywords: humanities, quality of research, novelty, excellence, impact.

Received: 19/09/2022. **Accepted:** 24/10/2022.

Copyright © 2022 Kęstas Kirtiklis, Aldis Gedutis. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution Licence, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

2016 m. Šveicarijos universiteto rektorių konferencijos užsakymu buvo atliktas humanitarinių mokslų vertinimo tyrimas. Anot užsakovų, juo siekta atsakyti į humanitarams svarbius klausimus: ką tiksliai derėtų vertinti, koks turėtų būti vertinimo tikslas ir procedūros, koks santykis tarp vertinimo ir kokybės, kaip tyrimo kokybę ir poveikį pademonstruoti skirtingoms suinteresuotosioms šalims, kaip vertinimas gali atskleisti tyrimų įvairovę (Loprieno et al. 2016; 14). Mokslo vertinimo tikslas, pasak tyrimo iniciatorių, – geresnių institucijų strategijų sukūrimas. Panašių nuostatų laikosi ir kitose šalyse mokslo kokybės vertinimus užsakantys mokslo politikai ir administratoriai. Ne išimtis ir Lietuva. Mokslo administratoriai ir politikai žada kokybišką išsilavinimą stojantiesiems į Lietuvos universitetus, tačiau kartu niūriai svarsto, kad humanitariniai ir socialiniai mokslai anaip tol neatitinka kokybės kriterijų.

Mokslininkų bendruomenė, savo ruožtu, nieku gyvu su šiuo teiginiu nesutinka. Jų manymu, vertinimai skirti ne mokslininkams, bet institucijoms, o juos užsakanti administracija neturi nė menkiausio supratimo apie tikrąją mokslo kokybę, redukuoja ją į kiekybę ir pajungia standartizacijai. Kokybė kaip standartizacijos dalis reiškia, kad mažtoma ekonominiais modeliais: kaip rinkoje kursuoja standartizuotos kokybės prekės, taip standartizacija persikėlė ir į švietimo sistemą (Normand 2016; Dahler-Larsen 2019; 118). Tačiau ar standartizacija išties užtikrina kokybę, ar ji yra kas nors daugiau nei valdymo sistema (Normand 2016; 90)?

Konfliktas tarp šių dviejų perspektyvų atstovų vargiai išvengiamas. Administracinis spaudimas sulaukia mokslininkų bendruomenės pasipriešinimo. Lietuvoje toks pasipriešinimas administracinėms vertinimo praktikoms retai kada peržengia daugmaž pasyvaus niurnėjimo ribas, tačiau kitur Europoje šie ginčai virsta atvira konfrontacija (pavyzdžiui, 2009 m. Vokietijos istorikų sąjunga viešai pasisakė prieš dvi Vokietijos mokslo tarybos (vok. *Wissenschaftsrat*) kokybės vertinimo iniciatyvas ir atsisakė jose dalyvauti (Ochsner et al. 2016a; 2)).

Mokslo administracija bando viską surašyti į skaidrų kriterijų sąrašą ir juo atsijoti grūdus nuo pelų. Mokslininkams, savo ruožtu, akivaizdu, kad yra daug prastų ar bent abejotinos vertės mokslinių tyrimų, kurie atitinka administracinius kriterijus ir neblogai pasirodo akademiniuose reitinguose. Taip pat yra daug gerų mokslinių tyrimų, kurie šių kriterijų neatitinka ir už akademinio pasaulio ribų beveik niekam nėra žinomi.

Trumpai tariant, humanitarai tiek Lietuvoje, tiek Europoje sutaria, kad administraciniai kriterijai neatspindi tikrųjų tyrėjų darbo praktikų ir negali jų užčiuopti. Ar tai reiškia, kad humanitarika neturėtų būti vertinama? Vargu. Net aršiausiems vertinimo kritikams akivaizdu, jog nūdienėje akademijoje vertinimo išvengti nepavyks. Todėl vis dažniau humanitarams siūloma iš reaktyvios gynybinės pozicijos žengti į proaktyvią ir nurodyti, kokiais, jų manymu, kriterijais turėtų remtis adekvatus humanitarikos vertinimas (plg. Saunders et al. 2011; 14; van der Akker 2016; Ochsner et al. 2016a).

Šio straipsnio tikslas – atlikti humanitarų kokybės diskurso kertinių dedamųjų rekonstrukciją, išskirti ir įvardyti iš pačios humanitarų bendruomenės kylančius kriterijus, pateikiančius alternatyvą administraciniam humanitarikos vertinimui. Lietuvos mokslininkai šiuo požiūriu, deja, yra nuveikę ne itin daug, tad šiame straipsnyje remsimės užsienio humanitarų ir mokslo sociologų darbais, iš kurių matyti, jog yra trys svarbiausios kokybės atpažinimo kriterijų gru-

pės – naujumas, meistrystė ir poveikis. Tačiau prieš aptardami šias kriterijų grupes, trumpai apžvelgsime svarbiausias įtampas, kylančias išorinių-administracinių ir vidinių-bendruomeninių požiūrių į humanitarinių mokslų vertinimą sankirtoje.

Kokybės atpažinimo kontekstai: administracija *versus* bendruomenė

Vargu ar yra manančių, kad kokybė yra vienareikšmė sąvoka. Maža to, kaip pažymi ją tyręs Peteris Dahler-Larsenas (2019; 5), kokybės samprata yra suskaidyta, daugialypė ir anaip tol ne visada turinti pozityvią reikšmę. Svarstant apie ją dera nepamiršti, kad kokybės standartai (angl. *inscriptions*) veikia ne fiksuoja ar atpažįsta kokybę, bet ją sukuria. Žinoma, ši kūryba kontekstuali – vienaip vertinama kandidačių į Nacionalinę mokslo premiją darbų kokybė, kitaip – pirmosios doktorančių publikacijos. Kokia prasmė tada kalbėti apie mokslo kokybę apskritai?

Mokslo vertinimas ir su juo susiję biurokratiniai procesai turbūt nedžiugina nė vienos mokslo srities ar krypties. Visgi humanitarinių mokslų atstovai ypač nedraugiškai žvelgia į patį vertinimą ir bet kokius formalius jo kriterijus. Viena vertus, toks mokslininkų priešiškus suprantamas vien dėl istorinių priežasčių, juk biurokratinio kokybės vertinimo procesai – nesenas reiškinys ne tik Lietuvoje. Škotijos universitetuose dirbanti edukologė Veronica Bamber nurodo, kad dar 1980 m. britų mokslininkai nebuvo su juo susidūrę. Mokslo kokybę užtikrino kolegishkas bendradarbiavimas ir asmeniniai pokalbiai, kuriuose buvo dalijamasi patirtimi (Bamber 2011; 165). Tačiau netrukus viskas pasikeitė: pasaulyje prasidėję neoliberalizacijos procesai iš ekonominės sferos netruko pereiti į akademinį gyvenimą. Plačiai žvelgiant, jie neatpažįstamai pakeitė patį universitetą: tradicinės aukštosios mokyklos tapo neoliberalios. Tradicinis universitetas priminė veikia viduramžišką meistrų cechą, kuriame visi buvo suinteresuoti bendro darbo kokybe ir šį suinteresuotumą diegė kiekvienam naujam nariui. O neoliberalusis universitetas virto akademinė korporacija, kuriai reikia žūtbut užimti kuo didesnę rinkos dalį ir kurios viduje darbuotojai kovoja dėl savo turimų pozicijų išlaikymo, neretai konfliktuodami dėl jų su kolegomis. Tradiciniame universitete, kaip teigia šio virsmo tyrinėtojai (plg. Ochsner et al. 2016a; 2), kokybė užtikrinama kolegishku recenzavimu (angl. *peer review*) ir griežtomis profesūros suteikimo procedūromis, jokių kitų kokybės diegimo ir vertinimo mechanizmų jame nebuvo. Tačiau naujoji neoliberalioji universitetų vadyba per pastaruosius dešimtmečius įtvirtino nuostatą, kad universitetai yra institucijos, teikiančios paslaugas studentams ir visuomenei apskritai. Kitaip tariant, jie tiesiogiai dalyvauja ekonominiame gyvenime. Vadinasi, šios paslaugos turi turėti aiškiai išreikštą piniginę vertę. Todėl naujosios universitetų vadybinės praktikos orientuotos į rinką ir nukreiptos į šios vertės didinimą.

Žinoma, tai anaip tol nereikia, kad universitetai atsisakė kokybės idėjos. Tačiau neoliberaliajame universitete kokybė konceptualizuojama, kuriama ir prižiūrima visai kitokiu pagrindu. Naujieji universitetų vadybininkai ėmėsi kokybę detalizuoti, skaidyti į sudedamąsias dalis ir vertinti ją pagal konkrečius kriterijus. Pirmiausia universitetuose įvesta perskyra tarp studijų ir mokslo kokybės. Europos universitetinių studijų erdvės unifikavimas Bolonijos procese esą

siekia europinio masto studijų kokybės. Jai užtikrinti tiek Europoje, tiek visame pasaulyje pasirodė įvairiausių kokybės nustatymo reitingų ir jų sistemų (Normand 2016). Netruko paaiškėti (tai ypač gerai matoma pastarojo meto Lietuvos viešojoje erdvėje), kad šios priemonės turėjo didžiulių rinkodarinių padarinių – vieta reitinge virto neginčijamu aukštosios mokyklos teikiamų paslaugų vertės įrodymu.

Kitas neoliberalusis sprendimas pasiūlė laikyti viešuosius pinigus investicijomis ir taip paaiškinti, kodėl į vieną ar kitą tyrimą ar instituciją reikia nukreipti (vis mažėjanti) finansavimą. Neoliberaliuoju požiūriu, verta investuoti ne į mokslą apskritai, bet į kokybišką mokslą. Mokslo kokybę, savo ruožtu, liudija aukšta vieta reitinguose.

Skirtingi reitinguotojai remiasi skirtingomis metodologijomis. Vienas iš populiariausių pasaulyje (ir neabejotinai populiariausias Lietuvoje) QS reitingas savo vertinimuose atsižvelgia į universiteto reputaciją tarp akademikų, dėstytojų ir studentų santykį, mokslo darbų cituojamumą, darbdavių atsiliepimus, užsienio studentų bei dėstytojų skaičių (*QS World University Rankings Methodology 2022*). Pasaulyje ne mažiau populiarus (nors Lietuvoje beveik nežinomas) THE reitingas vertina labai panašius dalykus, tik dar aiškesniu finansiniu požiūriu: dėstymą (dėstytojų reputaciją kolegų akyse, apgintų disertacijų skaičių, dėstymo sukuriamas pajamas ir t. t.), tyrimus (tyrėjų reputaciją, publikacijų skaičių mokslininkui, tyrimo duodamas pajamas ir t. t.), citavimą (tyrimų sukuriama poveikį), tarptautines perspektyvas (tarptautinių studentų bei dėstytojų skaičių, taip pat tarptautines tyrimo bendraautorystes), galiausiai, pajamas, gaunamas iš verslo ir inovacijų (*THE World University Rankings Methodology 2022*).

Pirmasis dalykas, krintantis į akis vos susidūrus su reitingais, – jų daugialypumas. Reitingai stengiasi aprėpti kuo daugiau interesų grupių (universiteto administraciją, dėstytojus, tyrėjus, mokslo (ir ne tik) politikus ir administratorius, studentus ir verslininkus), kurioms rūpi skirtingi dalykai, tad jos universitetams kelia skirtingus reikalavimus. Tai reitingų stiprybė, bet sykiu ir silpnybė – suinteresuotųjų šalių daugyje išnyksta pati kokybės specifika, ji tampa gebėjimu atliepti įvairiausių interesus.

Bandant reitinguose rasti būtent mokslo kokybės vertinimo aspektus, daugiausia dėmesio dažniausiai kreipiama į bibliometriją (mokslinių publikacijų skaičius, cituojamumą ir pan.). Toks bibliometrinis požiūris būdingas ne tik reitingams, dažniausiai jis dominuoja administraciniame kokybės vertinime. Tačiau didžiuma humanitarų su tuo kategoriškai nesutinka. Ir jie veikiausiai teisūs. Minėtas Šveicarijos universiteto rektorių konferencijos užsakymu atliktas tyrimas parodė, kad bibliometrija išties neapima visų galimų mokslo kokybės atvejų humanitarikoje (Loprieno et al. 2016). Nors bibliometrinio požiūrio šalininkai ir tvirtina, jog net ir sausi bibliometriniai kriterijai ar sistematizacija pasitelkiami ne vien administraciniams tikslams, bet ir sukuria naują žinojimą (ar bent išryškina ankstesnį implicitinį žinojimą) (Saunders 2011; 15; Dahler-Larsen 2019; 122), visgi akademijoje daugėja balsų, raginančių bibliometrijos dominavimą keisti alternatyvomis, tokiomis kaip ekspertinis grupinis sprendimas (plg. DORA 2022).

Šitokie debatai rodo, kad neoliberalioji revoliucija akademiniam pasaulyje turi savo ribas. Kitaip tariant, per pastaruosius dešimtmečius universitetai neabejotinai pakito vadybiniu-administraciniu požiūriu. Tačiau pačios akademinės bendruomenės požiūris vargu ar pasikeitė,

ir neretai mokslo administratoriai tariai administruojantys ekonomiškai aktyvų neoliberalų universitetą, o dėstytojai ir tyrėjai tebesijaučia dirbantys tradicinėje, kolegiskumu grįstoje institucijoje. Reaguodama į administracinį vertinimą bendruomeninė savizina neretai ironizuoja, kad šiandiniame universitete Immanuelis Kantas nieku gyvu nebūtų tapęs profesoriumi (tačiau jo darbų kokybė, suprantama, niekam jokių abejonių nekelia).

Wiljanas van der Akkeris (2016; 24) reziumuoja ketvertą bendruomenės pateikiamų argumentų prieš humanitarinių mokslų kokybės kriterijus: „1. vertinimo metodai kyla iš gamtos mokslų; 2. pati mokslo kvantifikacija kelia nemažų abejonių; 3. baimė, kad kokybės indikatoriai nesukeltų neigiamų padarinių; 4. konsensuso dėl kokybės kriterijų stygius.“¹ Pačiam van der Akkeriui šie argumentai atrodo prasti, mat jis daro gana lanksčią mokslo vienovės prielaidą, pasak kurios, gamtamokslis ir humanitarika iš esmės nesiskiria, tad ir juos vertinti dera taip pat. Mes savo ruožtu atkreipsime dėmesį, kad visi keturi išvardytieji argumentai kovoja ne tiek su gamtamoksliu, kiek su administraciniais kokybės kriterijais.

Visgi klaidinga būtų manyti, kad humanitarų bendruomenėje esama kokio sutarimo dėl kokybės. Kaip pažymi Michaelis Ochsneris (2021), mokslininkų bendruomenės kokybės diskursas svyruoja tarp dviejų kraštutinumų: viena vertus, dalis mokslininkų, persiėmę administraciniu požiūriu, tvirtina, kad kokybišką mokslą daro kokybiški (t. y. oficialiai tokiais pripažinti) mokslininkai. Štai prancūzų epidemiologas Raoult į kritiką dėl jo tyrimų kokybės yra atsakęs, kad jo ir bendradarbių publikacijos yra išspausdintos prestižiškiausiuose mokslo žurnaluose, turinčiuose aukštus citavimo indeksus, tad jei kam atrodo, kad jo tyrimai ne itin reikšmingi, toks kritikas smarkiai klysta. Antrasis kraštutinumas – holistinis sprendimas: mokslininkas jaučiasi esąs dalyko ekspertas ir galintis atskirti gerą tyrimą nuo prasto. Jei gebu atlikti tyrimą, gebu įvertinti ir kitų tyrimus, taigi kokybę atpažįstu vos tik ją pamatęs, be jokių formalių ar neformalių kriterijų, – tvirtina šio kraštutinumo atstovai. Taigi atrodo, kad kokybės perskyra, kurios vienoje pusėje yra kokybės kriterijai ir indikatoriai, o kitoje – kolegiskas vertinimas ir sprendimas, yra ne tik mokslininkų bendruomenės santykiyje su administracija, bet ir pačios bendruomenės viduje.

Kolegiskas vertinimas neabejotinai turi trūkumų: jame pasitaiko šališkumo ir neteisingumo, subjektyvumo ir vertintojų / vertinamųjų tarpusavio santykių. Visi jie laikytini rimtais priekaištais kolegiskam kokybės nustatymui. Antra vertus, labai tikėtina, kad kolegog vertintojai kokybės atpažinimo mechanizmus dažniausiai turi, tik neretai jų nereflektuoja ar bent jau neišsako. Ir vis dėlto, net ir riboti ar implicitiniai, šie kokybės nustatymo mechanizmai gerokai geriau atspindi realias tyrimų praktikas, nei iš viršaus nuleisti administraciniai kriterijai. Tad, užuot laikiusis vien kritinės ir reaktyvios pozicijos, humanitarams vertėtų pasvarstyti apie proaktyvius pasiūlymus, kaip atpažinti ir įvertinti tyrimų kokybę.

Toliau apžvelgsime humanitarikos kokybės prielaidas ir tris iš bendruomenės kylančias kokybės nustatymo kriterijų / mechanizmų / procedūrų grupes, kurias aptikome tyrinėdami kokybės diskursą humanitarinių mokslų metatyrimų literatūroje.

¹ Panašią santrauką žr. Ochsner et al. 2016b; 45.

Bendruomeninių kokybės kriterijų beiėškant

Humanitarų bendruomenė, kovodama su administraciniu vertinimu, neretai yra linkusi paprasčiausiai atmesti bet kokius mokslo kokybės kriterijus. O vis dėlto sunku patikėti, kad jų ištis nėra. Disertacijų gynimo komitetų nariai, anoniminiai mokslo žurnalų recenzentai, mokslo projektų vertinimo ekspertai ar tiesiog relevantiškos mokslinės literatūros ieškantys tyrėjai ne tik atskiria gerus mokslo darbus nuo prastų, bet paprašyti neretai galėtų ir paaiškinti, kodėl vienas ar kitas darbas yra priskirtas vienai ar kitai kokybės kategorijai. Toks spėjimas verčia kelti prielaidą, kad eksplicitiškas kriterijų nepripažinimas nebūtinai reiškia jų nebuvimą ir nesilaikymą. Būtent tokių implicitinių humanitarinių mokslų kokybės kriterijų tyrimus yra atlikę šveicarų sociologas Michaelis Ochsneris su bendradarbiais (Ochsner et al. 2016b) ir amerikiečių sociologė Michele Lamont su bendradarbiais (Guetzkow, Lamont and Mallard 2004; Lamont 2009; Lamont and Guetzkow 2016). Šios tyrėjų grupės analizavo kriterijų pasiskirstymą pagal disciplinas ir išryškino disciplininę specifiką. O mes jų pateikiamuose kriterijų sąrašuose ieškojome bendrumų ir sąsajų, leidžiančių kalbėti apie bendresnes humanitarų bendruomenėje egzistuojančias nuostatas dėl kokybės.

Savo knygoje *How Professors Think* (2009) Lamont tyrė ekspertus, vertinusius penkiose JAV nacionalinėse mokslų programose pateiktas paraiškas. Formalieji kriterijai (nuoseklumas, koherencija, dėstymo sklandumas, aiškūs tikslai ir pan.) jos tyrimuose nenagrinėjami – tiriamieji ekspertai nesusiduria su šių kriterijų neatitinkančiomis paraiškomis arba jų nekokybė akimirksniu atpažįstama. Tačiau kaip įvertinti formaliai kokybiškais pripažįstamų paraiškų kokybę? Pasak Lamont (2009; 68), esminis ekspertinio paraiškų vertinimo kriterijus yra originalumas. Sociologės ir jos bendradarbių tyrimai rodo, kad būtent originalumas neretai suprantamas kaip kokybės sinonimas. Šios sąvokos aprėptis itin plati, originalūs gali būti daugybė dalykų. Vėlesniame darbe tyrėjai išvardija skirtingų tipų originalumus (Lamont & Guetzkow 2016; 36):

- Originali prieiga (nauja prieiga; nauji klausimai; naujos perspektyvos; naujas požiūris į nuvalkiotą / madingą temą; nauji ryšiai; nauji argumentai; inovatyvus požiūris tam tikroje disciplinoje).
- Menkai tyrinėta sritis (menkai tyrinėtą regioną ar laikotarpį).
- Originali tema (nauja tema; nekanoninė; nekonvencinė).
- Originali teorija (nauja teorija; idėjų sąryšių nustatymas ir schematizavimas; naujas jau egzistavusios teorijos taikymas; rekonceptualizavimas; nekonvencinis teorijos naudojimas).
- Originalus metodas (inovatyvus metodas ar tyrimo dizainas; metodų sintezė; naujoviškas senų duomenų panaudojimas; seno klausimo / ginčo sprendimas; inovatyvus požiūris tam tikroje disciplinoje).
- Originalūs duomenys (nauji duomenys; daugybiniai šaltiniai; nekanoniniai duomenys).
- Originalūs rezultatai (naujos išvalgos; nauji atradimai).

Ar visi šie aspektai vienodai svarbūs? Anaipol. Lamont ir Joshua Guetzkows (2016; 38) surinktuosius originalumus reitinguoja ir paaiškėja, kad svarbiausia humanitarams yra originali prieiga, paskui eina duomenys, teorija, tema, metodas ir, galiausiai, rezultatai.

Visgi Lamont tyrinėti ekspertai turėjo privilegiją pateikti kokybės „reitingus“ – t. y. suskirstyti darbus į labiau kokybiškus (vertus finansavimo) ir mažiau kokybiškus. Kasdienis susidūrimas su mokslo darbais, deja, tokios privilegijos negarantuoja. Tad pravartu žvilgtelėti į dar vieną metatyrimą – Ochsneris, Svenas Hugas ir Hansas-Dieteris Danielis (Ochsner et al. 2016b) tyrinėjo šveicarų mokslininkų nuostatas dėl kokybės. Savo tyrimui jie pasirinko tris humanitarinių mokslų disciplinas, kuriose bibliometrinių metodų taikymas pripažįstamas gana ribotu ir nerodančiu tikrojo darbų kokybės vaizdo. Tad kokius kokybės kriterijus siūlo ir priima trijų humanitarinių disciplinų – anglistikos, germanistikos ir meno istorijos – atstovai? Tyrime dalyvavę skirtingi mokslininkai pasiūlė skirtingų kriterijų „ilgąją sąrašą“, iš kurio vėliau tyrėjai atrinko 19, dėl kurių disciplinų atstovai pasiekė konsensuą (toliau pateikiamame sąrašo A žymi anglistiką, G – germanistiką, M – meno istoriją) (Ochsner et al. 2016b; 59):

- Mokslinių idėjų apykaita (G, A, M).
- Inovatyvumas, originalumas (G, A, M).
- Produktyvumas.
- Kruopštumas (G, A, M).
- Kultūrinės atminties puoselėjimas (G, A, M).
- Atpažįstamumas (A).
- Refleksija, kritika (G, M).
- Tęstinumas (G).
- Poveikis tyrėjų bendruomenei (G, A, M).
- Ryšys su visuomene ir poveikis jai.
- Tyrimų įvairovė (G, M).
- Ryšys su kitais tyrimais (G, A, M).
- Atvirumas idėjoms ir asmenybėms (G, A, M).
- Savarankiškumas, nepriklausomybė (G, A).
- Mokslingumas, erudicija (G, A, M).
- Aistra, entuziazmas (G, A, M).
- Būsimų tyrimų vizija (G, A, M).
- Ryšys tarp tyrimų ir dėstymo (G, A, M).
- Relevantiškumas (G).

Pirmiausia šiame sąrašo krinta į akis tai, kad kriterijai, nesulaukę humanitarų palaikymo – produktyvumas, ryšys su visuomene ir poveikis jai – yra itin vertinami mokslo administratorių. Antra vertus, plačiausio disciplininio populiarumo susilaukę kriterijai, atrodytų, nurodo vienas kitą, nesunkiai susijungdami į tam tikras kriterijų grupes. Lamont ir bendraautorių nagrinėtasis originalumas atliepia Ochsnerio ir bendraautorių išskirtuosius inovatyvumą ir originalumą, būsimų tyrimų vizijas bei atvirumą idėjoms ir asmenybėms. Šią kokybės kriterijų grupę reziumuodami pavadiname *naujumu*. Kruopštumas, mokslingumas, erudicija, aistra ir entuziazmas – kalba apie tyrėjo savybes, kurias, mūsų manymu, apibendrina *meistrystės* sąvoka. O mokslinių idėjų apykaita, poveikis tyrėjų bendruomenei, ryšys su kitais tyrimais, ryšys tarp tyrimų ir dėstymo kartu su kultūrinės atminties puoselėjimu nurodo humanitarams

aktualų tyrimų *poveikį*. Būtent šiuos tris kriterijų rinkinius, ar, veikiau, plačiuosius kriterijus, nagrinėsime toliau.

Naujumas

Gyvename inovatyvumo ir kūrybingumo burtažodžių užkerėtame pasaulyje, tad nenuostabu, kad šis diskursas netruko įsiskverbti ir į akademinę terpę. Mokslo administratoriai suskubo projektuoti aukštojo mokslo kaip inovacijų kalvės vizijas, tačiau gerokai svarbiau tai, ką, kaip minėjome, akcentavo Lamont su kolegomis – naujumas pačių humanitarų laikomas itin svarbiu kokybės kriterijumi.

Humanitarai, kaip vėlgi minėjome, naujumą suvokia gana plačiai – nuo naujų problemų formulavimo ir žinių iki naujo tyrimo dizaino, priegų ar perspektyvų. Šia prasme nestebina, kad naujumas apima tiek originalumą, tiek akademinės administracijos skatinamą inovatyvumą.

Inovatyvumas dažnai nurodo pažangą. Inovacijos nėra savitiksles, populiariajame diskurse jos yra pažangos variklis. Panašu, kad būtent taip mąsto mokslo politikai ir administratoriai, svarstantys apie humanitarines inovacijas ir jų įtaką valstybės klestėjimui (Kirtiklis ir Gedutis 2020; 191–209). Savo ruožtu humanitarai apie pažangą svarsto visų pirma kaip apie mokslo pažangą. Ar vis naujesnės priegios, metodai arba duomenys prisideda prie humanitarikos pažangos? Kai kuriose srityse, pavyzdžiui, istorijoje ar archeologijoje, naujai rasti dokumentai ar artefaktai atlieka matomą kumuliatyvinę funkciją (plg. Lamont 2009; 172). Šiuolaikiniai istorikai gali pagrįstai tvirtinti žinantys daugiau nei jų pirmtakai. Šiuo požiūriu naujumas įgauna lengvai patikrinamą pavidalą – galima palyginus nesunkiai patikrinti, ar gauti išties nauji duomenys, ar tyrėjo siūloma nauja originali perspektyva yra vaisinga. Tačiau nemažai humanitarinių disciplinų – pavyzdžiui, literatūros studijos, teologija ar menotyra, – tuo pasigirti negali. Ar tai reiškia, kad jose naujumas ir originalumas pasiekiami sunkiau? Maža to, galima klausti, ar šiose disciplinose naujumas yra kokybiškas?

Progreso problemą šiose mažiau empirinėse humanitarikos disciplinose panagrinėsime pasitelkę filosofijoje vykstančius debatus. Danielis Stoljaras ne taip seniai (2017) gynė pagrįsto optimizmo (angl. *reasonable optimism*) požiūrį į filosofijos pažangą. Besilaikančiųjų šios pozicijos teigimu, sprendžiant nemažą dalį filosofinių klausimų šios tokios pažangos *gali būti* pasiekta, netgi esama pagrindo galvoti, kad šiandieniai filosofai *galbūt* turi daugiau pagrįstų atsakymų nei ankstesnių laikų mąstytojai. Žinoma, tai nereiškia, kad visi filosofiniai klausimai anksčiau ar vėliau bus išspręsti, kaip mano nepagrįsto optimizmo atstovai (Stoljar 2017; 14–15). Tačiau taip, priduria Stoljaras, galima pasipriešinti ir dviejų rūšių pesimistams – pažanga netikintiems filosofams ir skeptiškai visuomenės nuomonei filosofijos atžvilgiu (pesimistams nefilosofams) (ten pat; vii). Pasipriešinti svarbu, mat visuomeninis skepsis filosofijai (o ir apskritai humanitarikai) yra pavojingas: jei laikomasi nuostatos, kad filosofijoje nėra (ir net negali būti) pažangos, tada išoriniam stebėtojui sunku suvokti, kodėl šia veikla verta užsiimti ir ja užsiimančiuosius palaikyti (taip pat ir finansškai).

Visgi Stoljaro optimizmas kalba apie pažangos galimybes, tačiau yra ir tiesioginių pažangos filosofijoje gynėjų. Jų argumentacija rodo, kad filosofijos (ir humanitarikos apskritai) kokybinį

augimą dera skirti nuo gamtamokslio augimo. Vienas tokių mąstytojų Ianas Kiddas (2012) tvirtina, kad pažanga filosofijoje dažniausiai abejojama todėl, kad pasirenkamas netinkamas, gamtamoksliu grįstas, progreso supratimas. Antra vertus, progreso koncepcijos mokslininkai griebsiasi norėdami patvirtinti savo mokslų naudą – norėdami įtikinti mokslo administratorius, kad jų tyrimai nėra beprasmis laiko švaistymas, o gali prisidėti prie žinijos plėtros. Britų filosofo manymu, technokratinėms šiuolaikinės valdžios pažiūroms progreso sąvoka yra labai svarbi, tad įrodymai, kad filosofija daro pažangą, gali padėti apsiginti nuo įvairiausių administracinių grėsmių (Kidd 2012; 279–280). Tačiau žvelgti per kumuliatyvinę pažangos prizmę, Kiddo manymu, iš esmės klaidinga. Filosofijai netinka ir psichologinis progreso apibrėžimas, sakantis, kad pažanga reiškia brandą ir išminties didėjimą. Vargu ar galima pamatuoti, kiek tiksliai išminties filosofija įdėjo į bendrą žmonijos lobyną. Be to, ši koncepcija taip pat laikosi kumuliatyvinės progreso sampratos (ten pat; 280–281) – progresas reiškia išminties augimą (kitur jis reiškė mokslinio žinojimo augimą). Bet kaip tada kalbėti apie filosofijos pažangą? Kiddas mano, kad filosofijos pažangą reikėtų vertinti per jos gebėjimą atliepti nūdienos problemas. Jo manymu, filosofija būtent taip ir daro: disciplinoje vyrauja šiuolaikines aktualijas atliepiančios filosofijos kryptys (pavyzdžiui, religijos filosofija sekuliarioje šiandienos visuomenėje nebe tokia svarbi kaip Viduramžiais). „Filosofai užsiiminėja <...> „konceptualine inžinerija“ ne dėl to, kad tai jiems įdomi ir intelektualiai stimuliuojanti veikla, jie tikisi, kad jų sukurtos sąvokos padės mūsų visuomenei suprasti tam tikrus savo ir savo pasaulio bruožus“ (ten pat; 285). Kitaip tariant, kintant visuomeniniam kontekstui filosofiniai klausimai užduodami vis iš naujo, o naujos jų formuluotės ir žymi filosofijos pažangą.

Nyderlandų filosofas Rikas Peelsas (2020) taip pat nesutinka su scientistine progreso samprata, tačiau jam nepriimtinas ir kultūralistinis Kiddo neopragmatizmas. Mokslai, jo manymu, turi siekti visuomenėms svarbių episteminių tikslų, o jų pažanga regėtina būtent šio siekio atžvilgiu. Episteminės gėrybės – patikimas žinojimas ar pagrįsta nuostata – neabejotinai yra geriau matomos tokiose humanitarikos disciplinose kaip lingvistika ar archeologija, tačiau, Peelso manymu, jos būdingos ir filosofijai, ir teologijai – šiedvi disciplinos taip pat atliepia episteminius visuomenių tikslus (Peels 2020; 18–20).

Peelsas propaguoja daugybinio progreso koncepciją. Jis teigia, kad progresas filosofijoje – tai ne tik naujos žinios ar didėjantis filosofų bendruomenės konsensusas tam tikrais klausimais, bet ir naujų sričių suprobleminimas, nauji keliami klausimai (ar galime pagrįstai ką nors galvoti remdamiesi vien ekspertų liudijimu arba ar indoktrinacija atleidžia nuo atsakomybės?), nauji analizės įrankiai (pavyzdžiui, modalinė logika ar eksperimentinė filosofija) arba sąvokų kaldinimas (pavyzdžiui, internalizmas / eksternalizmas, episteminės dorybės ir ydos, hermeneutinis / episteminis neteisingumas). Beje, pažangos ženklas yra ir stiprėjantis filosofijos bendradarbiavimas su kitomis disciplinomis.

Meistrystė

Akademinių pavyzdinių centrų (angl. *centres of excellence*) ir žymių mokslininkų organizuojamų meistriškumo klasių (angl. *masterclass*) bumai neleidžia suabejoti – meistrystė, kylanti

iš tradicinio universiteto terpės, tebėra svarbi ir šiandieniam neoliberaliam akademiniam pasaulyje. Kas gi yra meistrystė? Šį fenomeną tyrinėjęs sociologas Richardas Sennetas (2008) apibrėžia ją kaip į kokybę orientuotą veiklą. Kieno nors meistrystės pripažinimas išskiria meistro darbą kaip kokybiškesnį nei kitų tos pat institucijos ar organizacijos darbuotojų. Toks pripažinimas meistrui laiduoja socialinį išskirtinumą bei viršenybę. Būtent dėl to ir siekiama tapti meistru (Sennet 2008; 245). Žvelgiant į meistrystę iš socialinės perspektyvos, institucijoms tenka atsakomybė socializuoti savo darbuotojus taip, kad jie siektų meistriškumo (ten pat; 267). Ar tai tinka (aukštojo) mokslo įstaigoms? Tradicinio universiteto kritikai netrunka paskelbti, kad universitetai būtent taip ir daro – jie moko studentus „realiam gyvenimui“ nereikalingų dalykų, taip esą ruošdami juos akademinėi „stiklo karoliukų žaidėjų“ karjerai.

Tradiciiniuose universitetuose galbūt taip išties ir buvo, tačiau šiandien situacija kiek pasikeitė, nes, kaip pažymi Sennetas, pats šiuolaikinis akademinis meistriškumas pakito: akademikai iš meistrų virto ekspertais. Šiedu vaidmenys anaipol nesutampa. Tai matyti iš ekspertų tyrimų (ten pat; 247): pradžioje ekspertu buvo vadinamas žmogus, turintis analitinių įgūdžių, kuriuos galima buvo taikyti bet kuriame lauke. Vėliau ekspertizės centre atsidūrė konkrečios žinios – ekspertu pradėta laikyti vienos konkrečios srities žinovą (iš šio požiūrio kilo garsioji dešimties tūkstančių valandų taisyklė²). Šiandien šiedvi eksperto savybės – žinios ir analitiniai įgūdžiai – susijungė, tačiau kartu kilo ir problema: nūdienis ekspertas paprastai yra individualus asmuo, kurio statusui patvirtinti nebereikia jokios profesinės bendruomenės (kaip buvo meistrystės atveju).

Būtent tokie ekspertai teikia paslaugas politikų ir administratorių užsakymu – atrenkami konkurso tvarka, jie retai kada yra siejami su bendruomene, juolab jiems nereikia jokio bendruomeninio ekspertizės patvirtinimo. Kaip toks eksperto asocialumas, klausia Sennetas, atsiliepia jo kompetencijai? Kokių pagrindų visuomenė turėtų pripažinti tokio eksperto ekspertizę? Pats amerikiečių sociologas ragina grąžinti ekspertizei socialumo, taigi ir meistrystės, kaip tos pat profesinės bendruomenės narių pripažįstamo autoriteto, statusą (ten pat; 251–252).

Panašu, kad Sennetui pritarę nemaža dalis akademinės bendruomenės, skeptiškai vertinančios politikų ir administratorių nuomonę formuojančius ekspertus, tačiau gerbiančios tradicinę meistrystę. Ochsnerio ir jo kolegų tyrimai rodo, kad humanitarikoje tebėra gajus mokslininko erudito vaizdinys, gerokai artimesnis seniesiems meistrystės idealams, nei kiekybinių mokslo vertinimų objektui (Ochsner et al. 2016b; 63). Būtent meistrystės idealai išryškėja analizuojant mokslininkų atliekamą recenzavimą ir vertinimą. Čia, pasak Lamont, meistrystė pasirodo kaip „autentiškas intelektualinis angažuotumas“ (Lamont 2009; 162). Jos tirti premijų bei projektinių lėšų skirstytojai šią paraiškų bei pareiškėjų savybę itin vertino. Artimi meistrystei ir dar keli Lamont informantų suminėti pavyzdinio tyrimų projekto kriterijai, pavyzdžiui, aiškumas, reikšmingumas, įvykdomumas (ten pat; 167). Jie galėtų būti laikomi ir atskirai gero tyrimo savybėmis, visgi, kaip teigia Lamont, visi kartu jie sudaro visumą,

² Populiaraus Kanados žurnalisto Malcolmo Gladwello suformuluotas principas, esą, norint tapti tikru kurios nors srities ekspertu, reikia toje srityje padirbėti 10 000 valandų.

kuri ir laikytina gerai suplanuotu ar atliktu tyrimu, demonstruojančiu tyrėjo profesionalumą. Daugeliui Lamont informantų rūpi asmeninės tyrėjo savybės: aiškus rašymo stilius siejasi su aiškiu ir tvarkingu mąstymu, o šis savo ruožtu rodo į kitus su meistryste siejamus aspektus – kruopštumą, vientisumą, pagrįstumą, dėmesį detalėms (ten pat; 168). Galiausiai, Lamont aptaria ir vertinimo formose nepasirodančius, tačiau vertintojams svarbius kriterijus (ten pat; 190). Visus juos neabejotinai galima sieti su tyrėjo meistryste: intelektualumas (artikuliacija, kompetentingumas, intelektualumas, talentingumas), elegancija ir kultūrinis kapitalas (kultūrinis sklandumas ir apimtis), autoriaus asmenybę atspindinčios teksto savybės (įdomus, sužadinantis, nuobodus) bei moralinės savybės (ryžtas, kuklumas, autentiškumas). Žinoma, šias savybes vargu ar prasminga išskirti ir analizuoti skyrium. Veikiausiai tenka daryti išvadą, kad Lamont tyrinėti vertinimo ekspertai pripažįsta, jog nagrinėdami savo vertinimo objektą, jie siekia nustatyti, ar pateiktasis tyrimo projektas arba nominacija premijai yra parašyti meistriškai.

Poveikis

Mokslo administratorių spaudimas daryti įvairiopa socialinį poveikį sukūrė nūdienėje akademijoje naujus mokslininkų tipus: mokslininkus–entreprenerius, mokslinių tinklų kūrėjus ir brokerius – jungiančius ir prižiūrinčius saitų tvarumą tarp skirtingų suinteresuotųjų šalių – tyrėjų, politikų, praktikų ir kitų suinteresuotų dalyvių (Normand 2016; 207, 210–211). Tačiau didžiajai humanitarų bendruomenės daliai tokia administratorių primetama poveikio samprata anaipatol nėra priimtina. Tačiau kažin ar galima besąlygiškai tarti, kad poveikis jiems visai nerūpi.

Lamont (2009; 172) nurodo, jog projektus vertinantys ekspertai skiria bent dvi jų reikšmingumo plotmes. Pirmoji – teorinis reikšmingumas. Čia svarbu, kokį indėlį projektas turės tolesnei mokslo plėtrai. Mes tokio tipo vertinimą priskyrėme naujumo kriterijaus sričiai. Tačiau ne mažiau svarbi yra ir socialinė ar politinė projekto reikšmė. Šiandien vyraujančiu požiūriu, čia turima omenyje, kad tinkamas socialinių ar humanitarinių tyrimų projektas turi „suteikti balsą“ atstumtosioms visuomenės grupėms ar sukurti socialiai naudingą žinojimą. Tiesa, tai ne vienintelis humanitarų bendruomenės poveikio apibrėžimas. Minėtasis Ianas Kiddas siūlo filosofijos socialinį poveikį vertinti pagal tai, kaip filosofams sekasi užduoti savuosius tradicinius klausimus esamojo laikotarpio kontekste. Šitoks požiūris tarsi seka vieno žymiausių šiandienų neopragmatistų Cornelio Westo (1989) mintį, jog filosofijos (o ir apskritai humanitarikos) prasmė yra jos gebėjimas paaiškinti visuomenei ją pačią. Visgi Westo ir kitų pragmatistų orientacija į socialinę filosofijos (o ir humanitarikos) reikšmę neretai susilaukia jų kolegų Vakaruose skepsio – *Gelbėkite pasaulį laisvalaikiu!* (angl. *Save the World on Your Own Time*) – socialiai ir politiškai angažuotiems humanitarams atsako amerikiečių filosofas ir teisės teoretikas Stanley'is Fishas (2012).

O vis dėlto taip buvo ne visada – perskyra ar net įtampa tarp intelektualinio ir socialinio-politinio poveikio atsiranda iš istorinės humanitarinių mokslų transformacijos, įvykusios daugelyje humanitarikos disciplinų, o gal net visose. Pavaizdžiai šią transformaciją iliustruoja literatūros mokslo kaita. Apžvelgdama literatūros tyrimų ir kritikos raidą Britanijoje 1880–

2002 m. Carol Atherton (2005) parodo, kaip literatas (anlg. *man of letters*) virto mokslininku. XIX a. literatas rašė ir publikavo tekstus, kuriuos galėjo perskaityti ir suprasti plati auditorija. Jis buvo autoritetas publikai. Tačiau per Atherton tiriamąjį laikotarpį šį intelektualo tipą pakeitė profesionalus akademikas, rašantis specialistų auditorijoms, savo kolegoms. Jų veikla remiasi profesionaliais kodais, struktūromis ir metodologijomis. Tokia transformacija įvyko dėl žinojimo sampratos pokyčių – pakito supratimas, kaip žinojimas yra kaupiamas, saugomas ir naudojamas, kokie jo tikslai. Skaitančiosios publikos fragmentacija čia taip pat suvaidino nemenką vaidmenį – plintant spaudai ir raštingumui išplito naujos populiariosios grožinės literatūros formos. Intelektualai nebegalėjo remtis homogeniška publika, turėjusia tas pat vertybes ir kultūrinius pomėgius. Taigi teko gręžtis į universitetus, kuriuose susiformavo naujos intelektualinės bendruomenės.

Panašiai svarsto ir amerikiečių literatūros tyrimų raidą analizavęs Geraldas Graffas (2007). Jo manymu, JAV humanitarikoje visą pastarąjį šimtmetį būta įtampų, kurių vienoje pusėje teoretikai akademikai, kitoje – humanistai, kalbantys visuomenei. Šis konfliktas įgudavo įvairiausių pavidalų: „[k]lasikai prieš modernųjų kalbų tyrėjus, sritiniai tyrėjai prieš bendrojo žinojimo šalininkus, istorijos tyrėjai prieš kritikus, naujieji humanistai prieš naujosios kritikos šalininkus, akademiniai kritikai prieš žurnalistus ir kultūros kritikus“ ir t. t. (Graff 2007; 14).

Paradoksalu, tačiau mūsų tyrimai (Kirtiklis ir Gedutis 2020) rodo, kad Lietuvos literatūros tyrėjams (o ir apskritai humanitarams) šio specializavimosi pavyko išvengti. Tiek didžiama literatūros tyrėjų, tiek apskritai humanitarų savo mokslų prasmę mato beveik neopragmatizmo dvasia – paaiškinti etnopolitinei bendruomenei ją pačią (Kirtiklis ir Gedutis 2020; 248–273). Tiesa, nuo amerikiečių lietuvių humanitarai skiriasi vengimu šią bendruomenę suproblemiti – ji pristatoma kaip metafizinė duotybė, o humanitaro vaidmuo regimas tik kaip tradicijos puoselėtojo, kuratoriaus bei pritaikytojo naujiems laikams (ten pat; 231–248).

Išvados

Pastaruosius dešimtmečius išplitusio ir suklestėjusio humanitarinių mokslų vertinimo iniciatoriai – mokslo politikai ir administratoriai – tvirtina, kad kokybė yra ne tik pačių mokslų reikalas, bet ir valstybinės reikšmės tikslas. Norint tą kokybę išmatuoti ir ją pasimatuoti su kitomis šalimis, buvo pasiūlyta pačių įvairiausių būdų. Oficialiai neoliberaliomis įmonėmis virtusios aukštosios mokyklos netruko įsijungti į šias matavimosi varžytuves, geriausiai matomas universitetų reitingavime.

Teorinių tekstų, skirtų humanitarikos kokybei, analizė rodo, kad patys mokslininkai šiuos klausimus kelia visiškai kitaip. Jie neskuba pasiduoti neoliberaliajam reitingų diskursui, tačiau negalima teigti, kad pati mokslininkų bendruomenė kokybe nesidomi. Akademinė bendruomenė veikiau koncentruojasi į savižiną, įgalinančią ne tik mokslininko kaip kokybiško tyrėjo savimonės formavimąsi, bet ir disciplinų reprodukciją (t. y. naujų mokslininkų ugdymą).

Mūsų atlikta kokybės diskurso kertinių dedamųjų rekonstrukcija parodė, kad humanitarai kokybę supranta remdamiesi trimis ganėtinai plačiomis perspektyvomis. Nors šios perspektyvos anaip tol nevienalytės – jose verda vidinės diskusijos tarp skirtingų subperspektyvų – visgi

manome, kad jas prisiimantys autoriai gana aiškiai suvokia savo priklausomybę joms. Ši priklausomybė, žinoma, nėra vienetinė, veikiau jau priešingai – humanitarai noriai derina skirtingas kokybės perspektyvas:

- Naujumo – laikantis šios perspektyvos diskutuojama apie tyrimų originalumą bei inovatyvumą, humanitarikos pažangos galimybes.
- Meistrystės – čia svarstomos tyrimo pavyzdinumo apibrėžtys, mokslinės veiklos kaip pašaukimo bei tyrimo kokybės ir tyrėjo asmeninių savybių santykis.
- Poveikio – šios perspektyvos diskursas skleidžiasi įtampoje tarp episteminio (tolesnių bei platesnių tyrimų skatinimo) ir socialinio-politinio poveikio.

Galiausiai, dėmesingam skaitytojui gali kilti teisėtas klausimas – kodėl pagrįsto žinojimo gavimas nėra laikytinas humanitarinių mokslų kokybės kriterijumi ir apskritai detaliau nenauginėjamas. Mūsų manymu, tai paprasčiausiai yra moksliško, taigi ir vertinimo galimybių būtina sąlyga. Kitaip tariant, tam, kad tyrimą būtų galima vertinti kokybės požiūriu, jis būtinai turi pateikti tam tikrą pagrįstą žinojimą. Ar tada įmanoma, kad tyrimas būtų nekokybiškas? Deja, trivialybių ir trizmų gausa humanitarikoje neleidžia tuo abejoti.

Padėka

Straipsnis parengtas pagal projekte „Kokybės sampratos humanitariniuose moksluose: naujumas, meistrystė, žinojimas ir poveikis“ atliktą tyrimą, finansuotą Lietuvos mokslo tarybos (sutartis Nr. S-MIP-21-39).

Literatūra

- Atherton, Carol. 2005. *Defining Literary Criticism. Scholarship, Authority and the Possession of Literary Knowledge, 1880–2002*. London: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9780230501072>
- Bamber, Veronica. 2011. „Self-evaluative Practice: Diversity and Power“ in Murray Saunders, Paul Trowler and Veronica Bamber (eds.) *Reconceptualising Evaluation in Higher Education. The Practice Turn*. Maidenhead: Society for Research into Higher Education & Open University Press: 165–170.
- Dahler-Larsen, Peter. 2019. *Quality. From Plato to Performance*. London: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-10392-7>
- DORA – San Francisco Declaration on Research Assessment. 2022. Interaktyvus: <https://sfedora.org/read/read-the-declaration-lithuanian/> (žiūrėta 2022 09 01).
- Fish, Stanley. 2012. *Save the World on Your Own Time*. New York: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780195369021.001.0001>
- Graff, Gerald. 2007. *Professing Literature. An Institutional History*. Chicago & London: The University of Chicago Press.
- Guetzkow, Joshua; Lamont, Michèle; Mallard, Grégoire. 2004. „What is Originality in the Humanities and the Social Sciences?“, *American Sociological Review* 69 (2): 190–212. <https://doi.org/10.1177/000312240406900203>
- Kidd, Ian James. 2012. „Humane Philosophy and the Question of Progress“, *Ratio* 25 (3): 277–290. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9329.2012.00542.x>
- Kirtiklis, Kęstas; Gedutis, Aldis. 2020. *Tarp vertės ir poveikio: apie tikrą ir tariamą humanitarinių mokslų krizę ir jos įveikos būdus*. Vilnius: Jonas ir Jokūbas.

- Lamont, Michèle. 2009. *How Professors Think: Inside the Curious World of Academic Judgment*. Cambridge, Mass. & London: Harvard University Press. <https://doi.org/10.4159/9780674054158>
- Lamont, Michèle; Guetzkow, Joshua. 2016. „How Quality Is Recognized by Peer Review Panels: The Case of the Humanities“ in Michael Ochsner, Sven E. Hug and Hans-Dieter Daniel (eds.) *Research Assessment in the Humanities. Towards Criteria and Procedures*. Cham: Springer: 31–42. https://doi.org/10.1007/978-3-319-29016-4_4
- Loprieno, Antonio; Werlen, Raymond; Hasgall, Alexander; Bregy, Jaromir. 2016. „The ‘Mesurer les Performances de la Recherche’ Project of the Rectors’ Conference of the Swiss Universities (CRUS) and Its Further Development“ in Michael Ochsner, Sven E. Hug and Hans-Dieter Daniel (eds.) *Research Assessment in the Humanities. Towards Criteria and Procedures*. Cham: Springer: 13–22. https://doi.org/10.1007/978-3-319-29016-4_2
- Normand, Romuald. 2016. *The Changing Epistemic Governance of European Education. The Fabrication of the Homo Academicus Europeanus?* Cham: Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-31776-2>
- Ochsner, Michael. 2021. „Identifying Research Quality in the Social Sciences“ in Tim Engels and Emanuel Kulczycki (eds.) *Handbook on Research Assessment in the Social Sciences*. Cheltenham & Northampton, MA: Edward Elgar. <https://doi.org/10.4337/9781800372559.00010>
- Ochsner, Michael; Hug, Sven E.; Daniel, Hans-Dieter. 2016a. „Research Assessment in the Humanities: Introduction“ in Michael Ochsner, Sven E. Hug and Hans-Dieter Daniel (eds.) *Research Assessment in the Humanities. Towards Criteria and Procedures*. Cham: Springer: 1–10. https://doi.org/10.1007/978-3-319-29016-4_1
- Ochsner, Michael; Hug, Sven E.; Daniel, Hans-Dieter. 2016b. „Humanities Scholars’ Conceptions of Research Quality“ in Michael Ochsner, Sven E. Hug and Hans-Dieter Daniel (eds.) *Research Assessment in the Humanities. Towards Criteria and Procedures*. Cham: Springer: 43–69. https://doi.org/10.1007/978-3-319-29016-4_5
- Peels, Rik. 2020. „The Many Roads to Progress in Philosophy and Theology“ in Julia Hermann, Jeroen Hopster, Wouter Kalf and Michael Klenk (eds.) *Philosophy in the Age of Science? Inquiries into Philosophical Progress, Method, and Societal Relevance*. London: Rowman & Littlefield: 15–34.
- QS World University Rankings Methodology. 2022. Interaktyvus: [https://support.qs.com/hc/en-gb/articles/4405955370898-QS-World-University-Rankings \(žiūrėta 2022 09 01\)](https://support.qs.com/hc/en-gb/articles/4405955370898-QS-World-University-Rankings-(žiūrėta%2022%2009%2001)).
- Saunders, Murray. 2011. „Setting the Scene: The Four Domains of Evaluative Practice in Higher Education“ in Murray Saunders, Paul Trowler and Veronica Bamber (eds.) *Reconceptualising Evaluation in Higher Education. The Practice Turn*. Maidenhead: Society for Research into Higher Education & Open University Press: 1–17.
- Saunders, Murray; Trowler, Paul; Bamber, Veronica (eds.). 2011. *Reconceptualising Evaluation in Higher Education. The Practice Turn*. Maidenhead: Society for Research into Higher Education & Open University Press.
- Sennet, Richard. 2008. *The Craftsman*. New Haven & London: Yale University Press.
- Stoljar, Daniel. 2017. *Philosophical Progress: In Defence of a Reasonable Optimism*. New York: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198802099.001.0001>
- THE World University Rankings Methodology. 2022. Interaktyvus: [https://www.timeshighereducation.com/sites/default/files/breaking_news_files/the_2023_world_university_rankings_methodology.pdf \(žiūrėta 2022 09 01\)](https://www.timeshighereducation.com/sites/default/files/breaking_news_files/the_2023_world_university_rankings_methodology.pdf).
- van den Akker, Wiljan. 2016. „Yes We Should; Research Assessment in the Humanities“ in Michael Ochsner, Sven E. Hug and Hans-Dieter Daniel (eds.) *Research Assessment in the Humanities. Towards Criteria and Procedures*. Cham: Springer: 23–30. https://doi.org/10.1007/978-3-319-29016-4_3
- West, Cornel. 1989. *The American Evasion of Philosophy. A Genealogy of Pragmatism*. Madison: The University of Wisconsin Press. <https://doi.org/10.1007/978-1-349-20415-1>